

Mádl Ferenc Intézet Tudományos Közleményei

ISSN 2732-3242

Sorozatszerkesztő:

Prof. Dr. Szilágyi János Ede PhD, habil., intézetvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Sorozatszerkesztő bizottság:

Dr. F. Tóth Gábor intézetvezető-helyettes, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Dr. Benyusz Márta LLM főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Prof. Dr. Nagy Zoltán PhD, habil., főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Prof. Dr. Veress Emőd DSc, habil., főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, egyetemi tanár, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Sorozatmenedzser:

Dr. Ungvári Álmos, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem

A sorozat leírása:

Az *MFI Tudományos Közleményei* címet viselő könyvsorozat elsődleges célja, hogy a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézetben dolgozó kutatók eredményei számára publikációs platformot teremtsen. A könyvsorozat magában foglal magánjogi és közjogi munkákat is. A tudományos művek valamennyi jogász hivatásrend számára íródnak, s mind elméleti, mind gyakorlati jellegű tudásanyagot hivatottak átadni.

SZERKESZTETTE:
VISONTAI-SZABÓ KATALIN
BENYUSZ MÁRTA

A GYERMEK ÉRDEKÉNEK
BIZTOSÍTÁSA
AZ ÖRÖKBEFOGADÁS SORÁN

MFI TUDOMÁNYOS
KÖZLEMÉNYEI | 8

A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során

ISBN: 978-615-6356-26-0

ISBN (e-könyv): 978-615-6356-27-7

<https://doi.org/10.47079/2023.bmvsk.gyermek.8>

Szerkesztők:

Dr. Visontai-Szabó Katalin PhD, LLM

Dr. Benyusz Márta LLM

Szakmai lektorok:

Prof. Dr. Barzó Tímea PhD, habil.

egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar,
egyetemi tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi
Tanulmányok Kar,
főigazgató, Közép-európai Akadémia

Dr. Hegedűs Andrea PhD, LLM

egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Reiderné Dr. Bánki Erika PhD

egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar

A kézirat lezárva: 2022. augusztus 31.

Nyomdai előkészítés, tördelés és borítóterv:

Idea Plus (Kolozsvár)

Fazakas Botond, Könczey Elemér

Korrektúra: Szenkovics Enikő

Nyomdai kivitelezés: AK Nyomda Kft.

Felelős vezető: Káldor Gábor

Martonvásár, 2023

Szerzők:

Dr. Benyusz Márta LLM (1., 2., 7. és 8. fejezet)
főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Dr. Katonáné Dr. Pehr Erika (3. fejezet)
c. egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Dr. Marinkás György PhD (2. és 9. fejezet)
vezető kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet
adjunktus, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Dr. Orosz Flóra PhD (4. fejezet)
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Dr. Stollsteiner Gabriel (6. fejezet)
kutató, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Dr. Visontai-Szabó Katalin PhD, LLM (1., 5., 10. és 11. fejezet)
adjunktus, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Rövid tartalomjegyzék

1. Bevezetés	13
2. Az örökbefogadásra vonatkozó nemzetközi szabályok	23
3. Magyarország	93
4. Ausztria	129
5. Egyesült Királyság	151
6. Franciaország	183
7. Málta	207
8. Lengyelország	231
9. Németország	259
10. Spanyolország	283
11. A gyermek legfőbb érdekének biztosítása az örökbefogadás során	313

Részletes tartalomjegyzék

1. Bevezetés	13
2. Az örökbefogadásra vonatkozó nemzetközi szabályok	23
1. Az örökbefogadás nemzetközi jogi keretei	23
1.1. Gyermekjogi Egyezmény	24
1.2. Hágai Örökbefogadási Egyezmény	26
2. Az Európa Tanács	30
2.1. Az Európa Tanács keretében létrejött többoldalú nemzetközi szer- zések	30
2.2. Az EJEB örökbefogadással kapcsolatos ítélkezési gyakorlata	32
2.2.1. Az örökbefogadáshoz való jogról általában	32
2.2.2. A gyermek legfőbb érdeke	33
2.2.2.1. Az ideiglenes elhelyezés és az örökbefogadás közötti különbségek	33
2.2.2.2. Az örökbefogadáshoz adott hozzájárulás visszavonása	38
2.2.2.3. Örökbeadás a szülő hozzájárulása nélkül	40
2.2.2.4. Közbenső következtetés	43
2.2.3. Az örökbefogadáshoz való „jog” – pontosabban annak hiánya –, különös tekintettel az azonos nemű párokra	44
2.2.3.1. Az életkori határ igazoltsága	44
2.2.3.2. Az egyedülálló személyek örökbefogadáshoz való joga – ide- értve az egyedülálló homoszexuális személyek örökbefogadás- hoz való jogait	49
2.2.3.3. Az azonos nemű párok joga az örökbefogadásra	54
2.2.3.4. Közbenső következtetés	59
2.2.4. Az iszlám kafala jogintézménye és annak kompatibilitása az EJEE rendelkezéseivel	60
2.2.5. Az örökbefogadás felbontása vagy érvénytelensége	62
2.2.5.1. Az örökbefogadás hatóságok által történő érvénytelenítése	62
2.2.5.2. Az örökbefogadás érvénytelenségének kérelemre történő megállapítása	65
2.3. Gondolatok az EJEB gyakorlatával kapcsolatban	66
3. Európai uniósi jogi háttér	72
3.1. Az uniósi jogi háttérszabályok és az Európai Parlament állásfoglalása	72
3.2. Az EUB joggyakorlata	76
3.3. Gondolatok az Európai Unió Bíróságának joggyakorlatával kapcsolatban	83
Felhasznált források	85

3. Magyarország	93
1. A szabályozás keretei	94
1.1. A szabályozás alkotmányos és nemzetközi keretei	94
1.2. A szabályozás törvényi keretei	95
2. Az örökbefogadás célja, a gyermek érdeke	97
2.1. Az örökbefogadás célja	97
2.2. A gyermek legfőbb érdeke	99
3. Az örökbefogadó személye és alkalmassága	100
3.1. Pozitív feltételek	100
3.2. Kizáró okok	102
3.3. Alkalmasság megállapítása házastársi, illetve egyedül örökbe fogadni szándékozó esetén	103
4. Az örökbe fogadható gyermek	106
4.1. A kiskorú gyermek	106
4.2. Az örökbe fogadhatóvá nyilvánított kiskorú gyermek	107
5. Az örökbefogadás formái	108
5.1. Nyílt és titkos örökbefogadás	109
5.2. Egyszerű és teljes örökbefogadás	111
5.3. Nemzetközi örökbefogadás	111
6. Az örökbefogadás létrejötte	112
6.1. Az örökbefogadás előkészítése	112
6.2. A hozzájáruló nyilatkozatok megtétele és a szükséges dokumen- tumok csatolása	113
6.3. A gyermek kötelező gondozása	116
7. Az örökbefogadás joghatásai	117
7.1. Szülői felügyelet és a családi jogállás	118
7.2. Névviselés	119
7.3. Öröklés	119
7.4. A gyermek vérségi származása megismeréséhez fűződő joga	120
8. Az örökbefogadás utánkövetése	121
9. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása	123
9.1. Felbontás kölcsönös kérelemre	124
9.2. Felbontás egyoldalú kérelemre	124
9.3. Az örökbefogadás felbontásának joghatása	126
Irodalomjegyzék	127
4. Ausztria	129
1. A szabályozás keretei	130
2. A gyermek érdeke – az örökbefogadás célja	132
3. Az örökbefogadó személye	133
4. Az örökbe fogadható gyermek	137
5. Az örökbefogadás formái	139
6. Az örökbefogadás létrejötte	141
7. Az örökbefogadás joghatásai	145
8. Az örökbefogadás utánkövetése	146

9. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása	147
Irodalomjegyzék	149
5. Egyesült Királyság	151
1. A szabályozás keretei	152
2. Az örökbefogadás célja – a gyermek érdeke	154
3. Az örökbefogadó személye	159
3.1. Örökbe fogadó szülővé válás feltételei	160
3.2. Az alkalmasság vizsgálata	161
3.3. A felkészítés	161
4. Az örökbe fogadható gyermek	161
4.1. Az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás feltételei és jellemzői	163
5. Az örökbefogadás formái	167
5.1. Titkos és nyílt örökbefogadás	167
5.2. Nemzeti és nemzetközi örökbefogadás	168
6. Az örökbefogadás létrejötte	170
7. Az örökbefogadás joghatásai	175
8. Az örökbefogadás utánkötése	178
9. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása	178
Irodalomjegyzék	181
6. Franciaország	183
1. A szabályozás keretei	183
2. Az örökbefogadás célja – a gyermek érdeke	188
3. Az örökbefogadó személye	192
3.1. Az örökbe fogadó szülővé válás feltételei	192
3.2. Az örökbe fogadó személy alkalmassági vizsgálata	193
3.3. Az örökbe fogadó szülők által igénybe vehető felkészítés, támoga- tások	194
4. Az örökbe fogadható gyermek	195
4.1. Az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás feltételei és jellemzői	195
4.2. A gyermek örökbe fogadhatóvá nyilvánításának folyamata	197
5. Az örökbefogadás formái	199
6. Az örökbefogadás létrejötte	200
7. Az örökbefogadás joghatásai	203
7.1. A teljes örökbefogadás joghatásai	203
7.2. Az egyszerű örökbefogadás joghatásai	203
8. Az örökbefogadás utánkötése	204
9. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása	205
Irodalomjegyzék	206
7. Málta	207
1. A szabályozás keretei	208
1.1. Az örökbefogadás mai formájának kialakulása	208
1.2. Az örökbefogadásra vonatkozó hatályos szabályozási keret	209

2. A gyermek érdeke, az örökbefogadás célja	215
3. Az örökbefogadó személye	217
4. Az örökbefogadható gyermek	220
5. Az örökbefogadás formái	223
6. Az örökbefogadás létrejötte	224
7. Az örökbefogadás joghatásai	227
8. Az örökbefogadás utánkötése	228
9. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása	229
Irodalomjegyzék.	230
8. Lengyelország	231
1. A szabályozás keretei	232
2. A gyermek érdeke, az örökbefogadás célja	236
3. Az örökbefogadó személye	238
3.1. A teljes cselekvőképesség követelménye	240
3.2. Megfelelő személyes kvalitások	240
3.3. Alkalmassági vélemény	241
3.4. A tanfolyam	242
3.5. Megfelelő korkülönbség az örökbe fogadó szülő és a gyermek között	243
3.6. Az alkalmasság vizsgálatának folyamata	243
3.7. Az örökbe fogadó szülőknek járó támogatások	244
4. Az örökbe fogadható gyermek	245
4.1. Kiskorú gyermek, testvérek örökbefogadása	245
4.2. Az örökbe fogadhatónak nyilvánítás	246
5. Az örökbefogadás formái	248
5.1. Belföldi örökbefogadás	248
5.1.1. Teljes örökbefogadás	248
5.1.2. A véglegesen teljes örökbefogadás	249
5.1.3. A nem teljes örökbefogadás	250
5.2. Nemzetközi örökbefogadás	251
6. Az örökbefogadás létrejötte	253
7. Az örökbefogadás joghatásai	255
8. Az örökbefogadás utánkötése	255
9. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása	255
Irodalomjegyzék.	257
9. Németország	259
1. A szabályozás keretei	261
2. A gyermek érdeke – az örökbefogadás célja	262
3. Az örökbefogadó személye	266
4. Az örökbe fogadható gyermek	269
5. Az örökbefogadás formái	270
6. Az örökbefogadás létrejötte	273
7. Az örökbefogadás joghatásai	277
8. Az örökbefogadás utánkötése	279

9. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása	279
Irodalomjegyzék.	281
10. Spanyolország.	283
1. A szabályozás keretei	284
2. Az örökbefogadás célja – a gyermek érdeke.	286
3. Az örökbefogadó személye	289
3.1. Az örökbe fogadó szülővé válás feltételei	290
3.2. Az alkalmasság vizsgálata	292
3.3. A felkészítés.	294
4. Az örökbe fogadható gyermek	295
4.1. Az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás feltételei és jellemzői.	295
5. Az örökbefogadás formái	297
5.1. Titkos és nyílt örökbefogadás	298
5.2. Nemzeti és nemzetközi örökbefogadás	300
6. Az örökbefogadás létrejötte	302
7. Az örökbefogadás joghatásai	307
8. Az örökbefogadás utánkövetése	308
9. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontása	309
Irodalomjegyzék.	311
11. A gyermek legfőbb érdekének biztosítása az örökbefogadás során	313
1. A Gyermek jogairól szóló New Yorki-i Egyezmény és a gyermek legfőbb érdeke	313
2. A gyermek legfőbb érdeke: családban felnőni	319
3. A gyermek érdeke: megtalálni a számára legjobb örökbe fogadó családot	321
4. A gyermek érdeke és az időmúlás.	322
5. A gyermek érdeke és az örökbefogadó személye	323
6. A gyermek érdeke mostohagyermek örökbefogadása esetén	326
7. A gyermek érdeke családtag általi örökbefogadás esetén	327
8. A gyermek érdeke, hogy tisztában legyen a múltjával	327
9. A gyermek érdeke, hogy kapcsolatot tarthasson a családjával.	328
10. A gyermek érdeke, hogy megőrizhesse identitását.	329
11. A gyermek érdeke, hogy testvéreitől ne válasszák el.	329
12. A gyermek érdeke és az örökbefogadás felbontása.	330
13. A gyermek érdekének megállapítása.	331
Irodalomjegyzék.	334

Bevezetés

DR. VISONTAI-SZABÓ KATALIN –
DR. BENYUSZ MÁRTA

Az örökbefogadás intézménye szinte egyidős az emberiséggel, jelentősége, szerepe és szabályozása azonban jelentős átalakuláson ment keresztül a történelem során. Sokáig elsősorban a vagyon egyben tartása, illetve átörökítése volt a legfőbb szempont, később a szerepe eltolódott a házasságon kívül született gyermekek törvényesítésének irányába.¹ A XX. században a gyermektelen családok gyermek iránti vágyának kielégítése került a fókuszba, a XXI. században pedig már vitathatatlanul az egyik legjelentősebb gyermekvédelmi intézkedésnek számít, melynek célja, hogy segítséget nyújtson azon gyermekek számára, akik valamilyen okból kifolyólag – árvaságuk miatt, vagy mert szüleik nem képesek nevelni őket, esetleg bántalmazás vagy elhanyagolás miatt ki kellett őket emelni a családjukból – nem nevelkedhetnek vérszerinti családjukban. Az örökbefogadás elsődleges célja napjainkban az, hogy ezek a gyermekek megkapják azt a gondoskodást, szeretetet és törődést, amelyre szükségük van és egy biztonságot nyújtó, óvó közegben nőhessenek fel. Ma már alaptétel, hogy az örökbefogadás célja a gyermek családdhoz juttatása, nem pedig egy család gyermekhez juttatása.²

1 Barzó Tímea: A magyar család jogi rendje, 2017, 323. o.

2 Emberi Jogok Európai Bírósága, ítélet a Frette kontra Franciaország ügyben, para 42. <https://kuria-birosag.hu/hu/ejeb/frette-franciaorszag-elleni-ugye-3651597>

Dr. Visontai-Szabó Katalin PhD, LLM
adjunktus, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Dr. Benyusz Márta LLM
főosztályvezető, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

Visontai-Szabó, K., Benyusz, M. (2022) 'Bevezetés' in Visontai-Szabó, K., Benyusz, M. (szerk.) *A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során*, 13–21. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet.

https://doi.org/10.47079/2023.bmvszk.gyermek.8_1

Jelen kötetben arra vállalkoztak a szerzők, hogy összegyűjtsék és az olvasó elé tárják az örökbefogadás jogintézményével kapcsolatos nemzetközi irányvonalakat, valamint Magyarország és néhány európai állam ide vonatkozó szabályait. A nemzetközi kitekintéssel foglalkozó fejezetben bemutatásra kerül az Egyesült Nemzetek Szervezetének meghatározó dokumentuma, az 1989. november 20-án New Yorkban kelt a Gyermek Jogairól szóló Egyezmény, melyet Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvény hirdetett ki és a gyermekek jogainak részletes katalógusát tartalmazza. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye – amely diszkrimináció nélkül vonatkozik minden emberre, így a gyermekekre is – és az ahhoz kapcsolódó az Emberi Jogok Európai Bírósága által kidolgozott joggyakorlat – mely elsősorban a magán-és családi élet tiszteletben tartásáról szóló 8. cikk értelmezésén alapul – is fontos szerepet játszott az örökbefogadás jogi keretrendszerének átalakulása és fejlődése során. Az elemzett ítéletek mentén tisztán látszik miként helyeződött át a hangsúly a szülők jogairól a gyermek jogaira és legfőbb érdekének – az örökbefogadás esetében valóban – mindenek felett álló garantálására. Az egyes bemutatott ítéletek foglalkoznak a nevelőszülő és az örökbefogadó szülő közötti különbségekkel, kitérnek a kafala – az európai jogrendszerben nehezen értelmezhető – intézményére is. Kiemelkedő jelentősége van a jogfejlődésben és az európai államok jogrendszerének harmonizációjában az Európai Unió Alapjogi Chartájának, mely csak érintőlegesen foglalkozik a gyermek jogaival, de az Európai Unió Bírósága több ítéletében is kapcsolatba került az örökbefogadással. Az 1993. május 29. napján Hágában kelt, a nemzetközi örökbefogadások terén való védelemről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló egyezmény, melyet Magyarországon a 2005. évi LXXX. törvény hirdetett ki, szintén elvitathatatlan jelentőséggel bír, főleg azért, mert – amint azt az egyes országok bemutatása során látni fogjuk – a nemzetközi örökbefogadások során találkozhatunk a legsúlyosabb anomáliákkal, a gyermek jogainak legdurvább megsértésével. Fontos szerepe volt továbbá az az Európa Tanács által 1967-ben elfogadott, a Gyermek Örökbefogadásáról szóló Egyezménynek, mely az örökbefogadással kapcsolatos legalapvetőbb normákat fektette le, a 2008. november 27. napján Strasbourgban létrejött Európai Örökbefogadási Egyezménynek, mely ez előbbi váltotta fel, valamint az Európa Tanács által 1996-ban elfogadott a Gyermekek Jogainak Gyakorlásáról szóló Európai Egyezménynek.

Természetesen kihagyhatatlan a magyar jogi szabályozás részletes bemutatása, melyet érdemes összevetni a – meghatározott szempontok szerint kiválasztott – európai államok szabályaival. A kiválasztás elsődleges szempontja az volt, hogy a lehető legszínesebb palettát tárhassuk az olvasó elé, annak ellenére, hogy az egyes országok szabályrendszere ma már erős hasonlóságot mutat egymással. Minden fejezetben azonos keretek között kerül bemutatásra a téma, melyben először az örökbefogadás

szabályozási kereteire térünk ki. Minden országban törvényi szintű, néhol alaptörvényi vagy alkotmányos szintű szabályozást találunk, jellemzően az eljárásra vonatkozó részletszabályok kerülnek alacsonyabb szintű jogszabályokban megfogalmazásra. Az örökbefogadás célja mindenhol azonos, a gyermek családban való nevelkedésének biztosítása. eltérés jelentkezik a tekintetben, hogy az egyes államok mely álláspontra helyezkednek az örökbefogadás időzítése kapcsán. Egyik oldalon áll az az elképzelés, hogy a gyermek számára a vérségi kapcsolatok megőrzése mindennél fontosabb, ezért rossz bánásmód esetén is arra kell törekedni, hogy a gyermek lehetőleg a családjában maradjon, tőlük akaratos ellenére ne szakítsák el, hanem inkább tegyenek meg a gyermekvédelmi szakemberek mindent annak érdekében, hogy a család, ha külső segítséggel is, de képes legyen társadalmi funkciójának betöltésére. Azokban az országokban, ahol ezt az álláspontot képviselik, az örökbefogadás csak *ultima ratio* lehet.³ A másik végletet az a hozzáállás képviseli, amely szerint a gyermek személyiségfejlődése visszafordíthatatlan károkat szenvedhet el abban az esetben, ha hosszú időn keresztül egy elhanyagoló, bántalmazó családban nevelkedik, ezért az szolgálja leginkább az érdekét, ha minél előbb kiemelik ebből a közegből és a lehető legkorábbi időpontban örökbe adják egy olyan családnak, ahol szeretettel várják és odaadóan gondoskodnak róla.⁴

Részletesen bemutatásra kerülnek azok a keretek, amelyek meghatározzák az örökbefogadó szülővé válás feltételeit. Ezen szabályok mindenhol nagyon szigorúak, ami az alkalmasságot illeti, az egyéb kritériumok tekintetében – mint például életkor, családi állapot, szexuális irányultság, valamint a szülő és a gyermek közötti minimális és maximális korkülönbség – már jelentős eltéréseket tapasztalhatunk. Az alkalmasság megállapítása során a jelentkezők életének szinte minden területe vizsgálat tárgyává lesz: a személyes és családi körülményei, anyagi helyzete, társas környezete, motivációja, testi és mentális egészségi állapota, büntetlen előélete. Az egyes országok az örökbefogadáshoz egy minimális életkort minden esetben meghatároznak, ami vagy egybe esik a nagykorúsággal, vagy annál valamivel magasabb, ez utóbbi a megfelelő érettséget és a döntés komolyabb megfontolását hivatott szolgálni. A maximális életkor tekintetében nagyobb szórást tapasztalhatunk, Ausztriában és az Egyesült Királyságban például nem létezik ilyen, elvileg tehát egy idős ember is lehet örökbefogadó. E tekintetben is eltérő álláspontokkal találkozhatunk. Az egyik végpont szerint, a gyermek számára az jelent biztonságot és úgy garantálhatjuk, hogy a szülő még nagykorúsága elérése után is mellette lesz és támogatja,⁵ ha a közöttük lévő életkorbeli különbség nem tér el nagyon a hétköznapiak

3 Thoburn, 2021, 18. o.

4 Broadhurst, 2017. 188. o.

5 Katonáné Pehr, 2020, 3. o.

nevezhető, átlagos szülő-gyermek korkülönbségtől, ami többnyire 18-45 év. A másik elképzelés szerint azzal, hogy nem szűkítjük le az örökbefogadók körét és nem szorítjuk ki belőle az idősebbeket, a gyermek érdekét szolgáljuk, mert nagyobb valószínűséggel talál szülőre. Ami a családi állapotot illeti, szintén két végpont között mozognak a megközelítések. Az egyik szerint a gyermek számára az a legjobb, ha teljes családban nőhet fel, ezekben az országokban kizárólag házaspárok fogadhatnak örökbe, de legalábbis előnyben kell részesíteni őket az egyedülállókkal és az élettársakkal szemben. A házaspárok tekintetében is tapasztalhatunk eltéréseket, főleg aszerint, hogy a házasság csak egy férfi és egy nő, illetve azonos neműek között is létrejöhet-e. A másik megközelítés szerint nincs jelentősége annak, hogy az örökbefogadók milyen természetű kapcsolatban állnak egymással – házastársak, élettársak, vagy ettől eltérő egyéb párkapcsolati formában élnek – ha közösen kívánnak örökbefogadni és elképzelhető, hogy annak sincs jelentősége, ha valaki egyedül kíván szülővé válni, bár azt mindenhol elismerik, hogy egyedül sokkal nehezebb, mint párban gyermeket nevelni. A szexuális irányultságnak, azokban az országokban, ahol lehetőség van az azonos neműek házasságára általában nincs jelentősége, ahol nem, ott az örökbefogadásuk nem támogatott vagy kifejezetten tiltott.

Az örökbefogadásra való felkészítés a legtöbb országban meglehetősen alapos és részletes, azonban nem mindenhol kötelező. Célja minden esetben ugyanaz, felkészíteni a szülőket arra, hogy mit jelent egy örökbefogadott gyermeket nevelni, ez ugyanis egyáltalán nem olyan, mint a saját gyerekekről való gondoskodás. Az örökbefogadható gyermekek a XXI. században jellemzően nem csecsemők, tehát már vannak emlékeik, akaratuk ellenére szakították el őket a családjuktól, ahol számos traumán mentek keresztül, lehetséges, hogy testi vagy mentális betegséggel küzdenek, kötődési zavarai vannak és nehezen alakítanak ki érzelmi kapcsolatokat. Ezzel mindenképpen tisztában kell lennie mindenkinek, aki örökbefogadó szeretne lenni, továbbá magas szintű önismerettel kell rendelkeznie, hogy képes legyen saját érzései megértésére, magatartása irányítására, valamint az is előnyös, ha a felkészítés során nem csak magyarázatot kap az örökbefogadott gyermek sokszor érthetetlen, esetleg elviselhetetlennek tűnő magatartása okára, hanem egyfajta eszköztárral is felvértezik, hogy ezekkel a helyzetekkel hatékonyan meg is tudjon küzdeni. A felkészítő tanfolyam a legtöbb országban mindössze néhány órá – Ausztria kivételével, ahol néhány hónapig tart^e – így nem emiatt húzódik el az örökbefogadási eljárás, azonban ahol csak opcionális az elvégzése, fennáll a veszélye annak, hogy éppen azok nem vesznek részt rajta, akinek a legnagyobb szükségük lenne rá. A felkészítő tanfolyam során ráadásul olyan nehézségekkel szembesülhetnek

6 B-KJHG 31. § (2) bekezdés; Land Oberösterreich: Informationsblatt für Adoptivwerberinnen.

a jelöltek, amelyekre (még) egyáltalán nincsenek felkészülve. Ilyen esetben fontos lehet a felismerés, hogy még nem állnak készen ezekre a kihívásokra és mindenki jobban jár, ha inkább nem fogadnak örökbe, vagy módosítják azt a kört, amelyen belül el tudnak fogadni egy gyermeket.

Kitérünk az örökbefogadható gyermekek jellemzőire is, arra, hogy milyen körülmények fennállása esetén nyilvánítható egy gyermek örökbefogadhatóvá, általában milyen tulajdonságokkal rendelkeznek. Míg korábban az volt a legtipikusabb, hogy a házasságon kívül született, vagy nem kívánt – elhagyott vagy kített – gyermekek alkották az örökbefogadható gyermekek jelentős hányadát, napjainkban ők csak elenyésző számban vannak jelen. Manapság az örökbefogadható gyermekek elsősorban azok a kiskorúak, akiket valamilyen okból ki kellett emelni a családból, ott nem nevelkedhetnek tovább. Mindegyik bemutatásra kerülő államban igaz sajnós, hogy sok gyermek ragad be a gyermekvédelmi rendszerbe, mert nehéz számukra megfelelő, kellően elfogadó és nyitott szülőket találni, hiszen már régen kinőttek a csecsemőkorból, valamiféle testi vagy mentális fogyatékosággal élnek, illetve sokszorosan traumatizáltak. Minden vizsgált országban jellemző, hogy az örökbefogadók elképzelése az ideális gyermekről – legyen egészséges, újszülött és fehérbőrű – általában nagyon távol áll azon gyermekek jellemzőitől, akik örökbefogadásra várnak. Így nem csak a gyermekek maradhatnak nagykorúságukig állami gondoskodásban, de a reménybeli szülőknek is éveket kell várni, mire örökbe fogadhatnak. Az egyes országokban eltérőek a szabályok a tekintetben is, hogy csak kiskorút vagy akár nagykorú személyt is örökbe lehet fogadni. Ez többira akkor van lehetőség, ha a gyermek már hosszabb ideje a családban nevelkedik és a nagykorúság elérésére a közelmúltban került sor.

Bemutatásra kerülnek az örökbefogadás jogintézményének elismert formái, a nyílt és a titkos, valamint a teljes és az egyszerű örökbefogadás, bár ez utóbbi lényegesen ritkább. Tekintettel arra, hogy a teljes örökbefogadás váltja ki azt a joghatást, amely következtében az örökbefogadott gyermek a család teljes jogú tagja lesz, az örökbefogadó rokonaival is rokoni kapcsolatba kerül, ez a megoldás szolgálja leginkább a gyermek érdekét. Megfigyelhető egyfajta tendencia a nyílt örökbefogadás elterjedése és egyre népszerűbbé válása irányába. Ennek az lehet az oka, hogy míg korábban az örökbefogadás egy a gyermek és a környezet elöl is eltitkolt aktus volt, melynek során a szülők arra törekedtek, hogy minél fiatalabb és rájuk minél inkább hasonlító gyermeket fogadjanak örökbe, ma már sokkal jellemzőbb, hogy a gyermek idősebb, tehát nem lehet és nem is érdemes eltitkolni előle illetve a közösség elöl, hogy mi történt, illetve a nemzetközi örökbefogadások elterjedése miatt egyre valószínűbb, hogy a gyermek egyáltalán nem hasonlít az örökbefogadó szüleire. A nyílt örökbefogadás egyes országokban egyúttal azt is jelenti, hogy a gyermek és a vérszerinti szülők között fennmarad egyfajta – lazább vagy szorosabb – kapcsolat. Ez az

eddig tapasztalatok alapján azt eredményezi, hogy azok a szülők is könnyebben lemondanak szülői felügyeleti jogaikról, akik ezt korábban nem szívesen tették meg, mert nem kell azt érezniük, hogy a döntésükkel teljesen kiszorulnak a gyermek életéből.

A nemzetközi és a nemzeti örökbefogadás közötti kapcsolat mindenhol azonos alapokon – a Gyermekjogi Egyezményen és a Hágai Nemzetközi Örökbefogadási Egyezményen – nyugszik. Mindenhol alapvető, hogy a gyermek számára elsősorban a származási országában kell megfelelő családot találni és a nemzetközi örökbeadására csak abban az esetben kerülhet sor, ha a hazai keretek között erre tett kísérletek nem jártak sikerrel. A nemzetközi egyezmények szigorú szabályai biztos keretet és meghatározó védelmet jelentenek az érintett gyermekek számára, azonban egyes – nem európai – államok szabályozási hiányosságai és az országban tapasztalható korrupció sajnos sok esetben felülírja ezeket a szabályokat. A visszaélések akár a gyermekrablás szintjére is eljuthatnak. Az 1970-es évektől kezdődően számos országban – köztük Etiópia, Nepál, Kambodzsa, Guatemala és Haiti – megsokasodtak a nemzetközi örökbefogadásokkal való visszaélések.⁷ Guatemala az 1980-as évektől egészen 2007-ig hírhedt volt a nemzetközi örökbefogadási csalásokról. A jogellenes visszaélések alapját képezte, hogy Guatemala nem rendelkezett stabil jogrendszerrel és ezzel egyidejűleg az igazságszolgáltatás is igen aggályos volt. Statisztikai adatok alapján a guatemalai örökbefogadások 98%-a nemzetközi úton valósult meg, nagyon ritka volt a belföldi örökbefogadás.⁸ Egyértelmű, hogy a nemzetközi örökbefogadás ultima ratio jellege egyáltalán nem érvényesült, az országhatáron átnyúló örökbefogadások kereskedelmi tranzakcióvá váltak, a gyermek érdeke teljes mértékben háttérbe szorult.⁹ A sorozatos visszaélések következményeként 2005-ben az Európai Parlament állásfoglalást adott ki a guatemalai gyermekkereskedelem visszaszorításáról, melyben az országot kérte egy konkrét örökbefogadásról szóló jogszabály létrehozására, valamint a Hágai Egyezmény rendelkezéseinek alkalmazására. Továbbá felhívta a guatemalai kormányt, hogy segítse elő a bűnelkövetések csökkentését, illetve ezzel együtt tevékenyen mozdítsa elő a nők, illetve a gyermekek jogainak érvényesülését.¹⁰ Ennek hatására 2007 decemberében új

7 Cantwell, 2017.

<https://defenceforchildren.nl/media/1945/the-sale-of-children-and-illegal-adoption.pdf> (2022. 08. 31.)

8 Smith Rotabi, Bunkers, 2008.

https://www.hf.uni-koeln.de/data/lfeusa/File/SocMag/2008/November2008-Rotabi__Karen_Smith__Bunkers__Kelley__Abada__Addis-_Intercountry_Adoption_Reform_Based_on_the_Hague_Convention_on_Intercountry_Adoption.pdf (2022. 08. 31.)

9 Adoption and the Rights of the Children in Guatemala, 2000, 47. o.

<http://poundpulegacy.org/files/Guatemala-UNICEFILPECENG.pdf> (2022. 08. 31.)

10 Az Európai Parlament állásfoglalása a guatemalai gyermekkereskedeletről. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005IP0304&from=EN> (2022. 08. 31.)

örökbefogadási törvényt fogadott el Guatemala, illetve az ország jelentős lépéseket tett annak érdekében, hogy a Hágai Egyezmény rendelkezéseinek eleget tegyen.¹¹ Ezen példából jól látható, hogy a visszaélésekre jellemzően a gyermek származási országában tapasztalható anomáliák biztosítanak alapot, a gyermek jogainak megsértése, érdekeinek és szükségleteinek semmibe vétele mégis a fogadó országban csapódik le, még ha ott erről nem is kívánnak tudomást venni.

A gyermeki érdekek és jogok megsértésének másik nagy gócpontja a krízisinkubátorok nem megfelelő használata. Magyarországon 1996 óta van lehetőség arra, hogy a csecsemőket a kórházak elé kihelyezett inkubátorban hagyják, az első ilyen készüléket a budapesti Schöpf-Mérei Ágost anyavédelmi központban helyezték üzembe. Más európai országok is úgynevezett „babakosarakat” és babadobozokat” tettek elérhetővé, hogy ezzel is segítsenek megelőzni az újszülöttgyilkosságokat. Azonban ezen „babadobozok” rengeteg jogi problémát vetnek fel gyermek és nőjogi szempontból, az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága Csehország – később Magyarország, illetve Lengyelország – esetében több alkalommal jelezte, hogy ezt a lehetőséget meg kellene szüntetni.¹² A Bizottság akkori elnöke – Dr. Jean Zermatten – indoklásában azt írta, hogy a „babadobozok” nincsenek összhangban a Gyermekjogi Egyezménnyel, többek között a 7., 8., 9. és 19-es cikkellyel. Helyette az anonim szülés lehetőségének bevezetését javasolták.

Az örökbefogadás utánkövetése is a gyermek érdekében történik, mely lehet kötelező vagy ajánlott. Célja, hogy segítse a gyermek beilleszkedését, valamint a családot, hiszen az örökbefogadott gyermekek jellemzően olyan lelki terheket cipelnek magukkal, amelyekkel a szülők számára is nehézséget okozhat megküzdenni.

Az örökbefogadás felbontása a gyermek kiskorúsága esetén komoly aggályokat vet fel, hiszen traumát okozhat számára, ha a körülötte lévő család ismét felbomlik, illetve a jogintézmény elsődleges célja sem juthat érvényre, miszerint a gyermek számára stabil, biztonságos családi környezetet biztosítson. Felbontásra éppen ezért kizárólag a gyermek érdekében kerülhet sor.

Alapvető, hogy az örökbefogadást csak az erre feljogosított hatóságok, valamint az elismert, bejegyzett civil szervezetek, alapítványok végezhetik, amely garanciát jelent a törvényi követelmények betartására is. A Gyermek Jogairól szóló Egyezmény előírja, hogy az egyes államok nyilvánítsák bűncselekménnyé a gyermekekkel való „kereskedést”.

Annak érdekében, hogy a hatóság meg tudja állapítani mi szolgálja legjobban a gyermek érdekét, mindenképpen kellő körültekintésre van szükség. A végleges döntés

¹¹ Smith Rotabi, Bunkers, 2008.

¹² Herczog, 2013, 10. o.

meghozatala előtt meg kell vizsgálni, hogy milyen következményekkel járhat a gyermekre nézve, ha vérszerinti családjában marad, fel kell tárnai a rendelkezésre álló erőforrásokat, hogy van-e remény arra, hogy a család körülményei megváltoznak, vagy van-e a tágabb családban valaki, aki alkalmas és hajlandó a gyermekről gondoskodni. Meg kell vizsgálni a gyermek jellemzőit – életkora, származása, kognitív képességei, betegségei, lelki sérüléseinek súlyossága – hogy fel lehessen mérni nagyjából mekkora esélye van arra, hogy rövid időn belül örökbefogadókra talál. Mindezen információk megismeréséhez szükség lehet szakértői vélemények beszerzésére, a gyermek érdekében korábban eljár szakemberek meghallgatására. Végül, de nem utolsósorban, meg kell hallgatni az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket, véleményét érettségének megfelelő súllyal figyelembe is kell venni az örökbeadásáról szóló döntés meghozatala során.

A gyermek érdekének meghatározása során kétféle állásponttal találkozhatunk. Az egyik meglátás szerint hiába mindenek felett álló a gyermek érdeke, mindenképpen tekintettel kell lenni az örökbefogadó szülők érdekeire is, az egyensúlyt valamiképpen meg kell tudni teremteni az érdekek között, hiszen a gyermek akkor fogja magát jól érezni az új családjában, ha a szülők is jól érzik magukat az új szerepükben. Figyelemmel kell lenni arra is, hogy nem minden gyermek alkalmas arra, hogy örökbefogadják és az örökbefogadásra jelentkezők sem kivétel nélkül alkalmasak arra, hogy szembenézzenek és megküzdjenek egy súlyosan traumatizált vagy beteg gyermek nehézségeivel.¹³ A másik álláspont is vitathatatlan, miszerint az örökbefogadási eljárásnak a gyermekek kivül egyéb szereplői is vannak, ahol az egyes szereplők maguk is többféle érdeket hordoznak, mindenkinek megvannak a maga jogos érdekei, azonban ebben az esetben nem használható a döntéshozatal során az általános formula, miszerint a bíróság a rendelkezésre álló bizonyítékokat mérlegelve, minden érintett érdekét figyelembe véve hozza meg a döntését. Örökbefogadás esetén a gyermek érdeke valóban mindenek felett áll, az kell legyen a legfőbb, mindent eldöntő szempont. A mérlegelés során tehát nem az egyes szereplők érdekeit kell összevetni, hanem a gyermek különböző – esetleg rövid és hosszútávon eltérő – érdekeit és ennek mentén meghatározni az ő személyre szabott legjobb érdekét.¹⁴ A gyermekek jogai mindenhol világosan le vannak fektetve, azonban, hogy ezek valóban érvényre is jutnak a felnőtteken, jelen esetben a hatóságokon múlik. Ezért nagyon fontos, hogy a gyermek érdeke ne hatáskör kérdése legyen, azaz ne fordulhasson elő, hogy az egyik hatóság másképp értelmezi a gyermek érdekét, mint a másik.¹⁵

13 Katonáné Pehr, 2020, 1. o.

14 Marschalkó, 2013, 267-268.o.

15 Diósi, 1998, 111. o. http://www.esely.org/kiadvanyok/1998_4/esettanulmany_agyermekek.pdf (2022. 08. 31.)

Irodalomjegyzék

- Adoption and the Rights of the Children in Guatemala, 2000.; <http://poundpuplegacy.org/files/Guatemala-UNICEFILPECEENG.pdf> (2022. 08. 31.)
- Az Európai Parlament állásfoglalása a guatemalai gyermekkereskedeletről. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005IP0304&from=EN> (2022. 08. 31.)
- Broadhurst, K. (2017) 'State Intervention in Family Life in England. Safeguarding children through proceedings and adoption' in Burns, K., Pösö, T., Skivenes, M., (eds.) *Child welfare removals by the state. A cross country analysis of decision making systems*, Oxford University Press.
- Cantwell, N. (2017) *The Sale of Children and Illegal Adoption*. Den Haag: Colophon; <https://defenceforchildren.nl/media/1945/the-sale-of-children-and-illegal-adoption.pdf> (2022.08.31.)
- Diósi, Á. (1998) 'Esettanulmány a gyermekek mindenek felett álló érdekeiről', *Esély*, 1998/4. 106–112. o. http://www.esely.org/kiadvanyok/1998_4/esettanulmany_agyermekek.pdf (2022. 08. 31.)
- Herczog, M. (2013) 'Az újszülöttek és kisgyerekek elhagyásának okai és lehetséges megelőzése Európában', *Családi Jog*, 2013/3, 9–15. o.
- Katonáné Pehr, E. (2020) 'A gyermek érdeke az örökbefogadás új jogi környezetében. A gyermekközpontú örökbefogadás követelménye', *Családi Jog*, 2020/3, 1–8. o.
- Marschalkó, L. (2013) 'Az örökbefogadás és a gyermek legjobb érdeke', *Iustum Aequum Salutare*, 2013/2, 265–279. o.
- Smith Rotabi, K., Bunkers, K. (2008) *Intercountry Adoption Reform Based on the Hague Convention on Intercountry Adoption: An Update on Guatemala in 2008*; https://www.hf.uni-koeln.de/data/lfeusa/File/SocMag/2008/November2008-Rotabi__Karen_Smith__Bunkers__Kelley__Abada__Addis-Intercountry_Adoption_Reform_Based_on_the_Hague_Convention_on_Intercountry_Adoption.pdf (2022. 08. 31.)
- Thoburn, J. (2021) 'Adoption from care in England: learning from experience' in Pösö, T., Skivenes, M., Thoburn, J. (eds.) *Adoption from Care – International Perspectives on Children's Rights. Family Preservation and State Intervention*, Bristol University Press.